

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

2. Новоженов В. А., Рогожинский А. Е. Новые колесничные сюжеты в петроглифак долины реки Коксу (Ешкиольмес)// История и археология Семиречья, 2019, № 6, С.170-178.
3. Новоженов В. А. Наскальные изображения колесниц как источник реконструкции //Древнее искусство в контексте культурно-исторических процессов Евразии, 2021, С. 214 - 237.
4. Кукушкин И. А. Металлические изделия раннеандроновского могильника Ащису (Центральный Казахстан) //Российская археология, 2011, №. 2, С. 103-109.

УДК 904.01

ШЫҢҒЫСТАУДАҒЫ ҚОЛА ДӘУІРІ ЕСКЕРТКІШТЕРІНІҢ АРХИТЕКТУРАСЫ

Маратқызы Арайлым

maratqzarailym@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі - Ү.Ұ.Үмітқалиев

Шыңғыстау жерінің тарихын ғылыми тұрғыда зерттеу мен археологиялық экспедициялар өткен ғасырдың екінші ширегінен кейін қолға алына бастады. Ол зерттеулердің басында кеңестік археологиядағы ірі зерттеушілердің бірі Санкт-Петербург қаласындағы, Ғылым академиясының арнайы экспедициясының мүшесі С.С Черников зерттеулерімен басталады. Сергей Сергеевичтің зерттеулері Шыңғыстау жерінде қай дәуірге жататын ескерткіштер бар екендігін анықтау мақсатында орындалған археологиялық барлау жұмыстары еді. Кейіннен бұл экспедиция құрамына А. Нифонтованың ат салысуымен Абай ауданының жерінде Шыңғыстаудың оңтүстік сырт бетіндегі Сарыкөл жағасында орналасқан, қола дәуірінің Сарыкөл, Текебұлақ ескерткіштері зерттелген болатын. Осы экспедиция нәтижелері кейіннен 1960 жылдары «Қазақ ССР ның археологиялық картасына» енгізілді.

1990 жылдардың басынан бастап Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің археологиялық экспедициясы, Ә.М. Оразбаевтың жетекшілігімен, кейіннен Төлеубаев Әбдеш Тәшкенұлы, Арман Зияденұлы Бейсенов, Зейнолла Самашев зерттеу жұмыстарын жүргізген болатын.

2010 жылы Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының бас ғылыми қызметкері белгілі ғалым Арман Зияденұлы Бейсеновтың жетекшілігімен Қола дәуірінің соңғы кезеңімен мерзімделетін тас құрылысты ескерткіштердің Шыңғыстау жоталарына дейін тарағандығын анықтау археология ғылымы үшін үлкен жаңалық болып саналады.

Шыңғыстау жерінде кешенді түрде археологиялық зерттеулер 2014 жылдан бастап Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры Ерлан Батташұлының бастамасымен, тарих факультеті, археология және этнология ғалымдарының жұмыстарымен жандана түсті. Ұлан Үмітқалиұлының жетекшілігімен қазіргі Абай облысы, Абай ауданы территориясында археологиялық ескерткіштердің кешенді түрде барлау жұмыстары жасалды. Он жылға жуық барлау жұмыстарының нәтижесінде қола дәуірі, ерте темір дәуірі, ғұн-сармат дәуірінің және түркі дәуірлерінің 250 ден астам ескерткіштері тізімделіп, төлқұжаты жасалды.

Сонымен бірге Абай ауданының Құндызды, Көкбай, Кеңгірбай би, Медеу, Тоқтамыс батыр, Арқат және Саржал селолық округтерінің территориясында археологиялық қазба жұмыстары жүргізілді. Негізінен қазба жұмыстары 2014 жылдан бастап үзбей жүргізіліп келе жатқан Тоқтамыс батыр ауылының жанында Шаған өзенінің бойында орналасқан Қырықкүңгір кешенді ескерткішінде жүргізілді. [3, 5-11].

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің археологтарының зерттеулерімен 2014 жылдан бастап Абай облысы, Абай ауданы территориясында зерттеу жұмыстарын жүргізіп келеді. Қазба маусымында негізінен қола дәуірінің ескерткіштері

көптеп зерттелді. Солардың қатарында кешенді зерттеу жұмыстары Қырықүңгір ескерткішіне жүргізіліп келеді.

Қырықүңгір қорымы Абай ауданы, Тоқтамыс ауылдық округіне қарасты Тоқтамыс ауылынан солтүстік-батысқа қарай 2,6 км шақырым жерде орналасқан. Географиялық тұрғыдан Ақтас жартасты тауының батыс беткейінде, Шаған өзенінің сол жағасында, өзен арнасынан 210 м жерде, өзеннің екінші террасасында жатыр. Кешеннің «Қырықүңгір» деп аталу себебі, Ақтас тауының ескерткіштерге қарап орналасқан бөлігі табиғи факторлардың әсерінен мүжіліп кеткен.

Қорымдағы жерлеу ескерткіштері ұзындығы 630 м, ені 350 м болатын алаңқайда, өзенге параллель созылып орналасқан. Қорымда жалпы ерте қола дәуірінен бастап, орта қола, соңғы қола, ерте темір дәуірінің және соңғы ортағасырлар кезеңіне дейін жататын 97 ескерткіш орналасқан [1, 309]. Қырықүңгір кешенді ескерткішінде 10 жылдық зерттеулер нәтижесінде қола дәуірінің 25 қоршауы мен екі үлкен көлемдегі қорған және бір қоныс зерттелді.

Қорымның орталық бөлігінде қола дәуірінің ірі көлемдегі үш құрылысы орналасқан. Архитектуралық құрылысы жағынан ерекше №25, №26, №27 қорған ірі қоршауларымен көзге түседі. Үш ескерткіште бір тізбектің бойында солтүстік-батыс, оңтүстік-шығыс бағытымен тізбектеле орналасқан. Осы уақытқа дейінгі қазба маусымдарында №25, №26 қорған қоршауларға зерттеулер жұмыстары жасалды. Әлемдік археологияда үлкен қызығушылық тудырған №77 қорған өзінің архитектуралық құрылысымен көзге түседі. Осы қорғанды зерттеу нәтижесі ерте қола дәуірінен бастап ақ Шыңғыстау жерінде жартылай отырықшы шаруашылықпен айналысқан өте дамыған мәдениет болғанын көрсетіп отыр. Әсіресе ерте қола дәуірлерінен бастап ақ жылқыны қолға үйрету, жылқыға байланысты наным сенімдердің өте ерте кезеңдерден бастап ақ қалыптасқанын көреміз. Адам мүрделерімен бірге табылған жылқы сүйектері, сүйектен жасалған жүгеннің сулықтары және ірі көлемдегі құрылысты ескерткіштің қабырғаларына салынған жылқы суреттері дәлелдей түседі. Жылқы мәдениетінің үлкен дәрежеге көтерілгенін, жылқы культінің адам қоғамы өмірінде маңызды орында болғандығын және сол кезеңде қоғамда жіктеліс болғандығын дәлелдей түсті. Бұл зерттеулер алдағы уақытта әлі де жалғасын тауып, шетелдік ғалымдармен бірлесе жүргізу жоспарланып отыр.

№77 қорған өзінің құрылысымен яғни алты қырлы формада салынуымен көзге түседі. Бұл ірі мегалитті кесене сол дәуірде әлеуметтік жіктелістің орын алғандығына дәлел бола алады. Ірі жерлеу құрылыстары сол кезеңдегі ірі тайпа көсемдері мен бай шонжарларға арналып салынған болуы керек. Жерлеу орындары өлілер мен тірілер үйінің бір сипаты. Адамдар жер бетінде тіршілік еткен тұрғын жайларына, мәңгілік мекен ететін үйлерін ұқсатып салған десек қателеспейміз. Қола дәуірінде салынған бұл кешенді құрылыс сол кезеңдегі халықтың мәдениеті мен архитектурасының дамығандығының көрінісі.

Шыңғыстау жерінде мекен еткен тайпалардың миграциясы нәтижесінде салынған келесі бір ерекше құрылыс Қаражартастас ескерткіші.

Қаражартастас ескерткіші Қарағанды облысы, Шет ауданы, Талды ауылынан шығысқа қарай 13 шақырым жерде Талды-Нұра өзенінің сол жағалауында орналасқан. Өзен жағалауының биіктеу террасасының жазығында салынған. Кейінгі қола дәуіріне жататын ескерткіш 2014 жылы И.А. Кукушкин бастаған барлау тобымен ашылған болатын.

Қырықүңгір ескерткіші мен Қаражартастас ескерткіші географиялық жағынан өте жақын орналасқан ескерткіштер. Ескерткіштердің орналасуы турасынан есептегенде 150 шақырым қашықтықта орналасқан. Осыған қарап Қырықүңгір ескерткіші бірінші салынып, осы ескерткішті салған тайпа ұрпақтарының миграциясы нәтижесінде Қаражартастас ескерткішін салынған деп есептейміз. Мал басының өсуі үй маңындағы бақташылықтан малды алысырақ көшіп-қонып бағу әдісіне яғни көшуге мәжбүрлеген. Қазіргі таңда қола дәуірінің миграция мәселесі жалпы Еуразия даласы бойынша үлкен шешімін таппаған тақырыптардың бірі.

№25 мегалитті кесене тізбектегі батыс шетінде орналасқан элитарлы ескерткіштердің бірі. Мегалитті кесене пирамидалды құрылысқа ие, 5 қоршаудан тұрады. Бірінші қоршау

шаршы пішінді, өлшемдері 22×20 м. Ірі тас блоктарды жалпағынан жатқызу арқылы тұрғызылған. Тастардың сырт жағы өңделген. Тас кесененің төрт бұрышына тігінен мегалит тастар қойылған:

- солтүстік бұрыш – 1,08×0,81×0,64 м (б×е×к);
- оңтүстік бұрыш – 0,72×0,75×0,75 м;
- шығыс бұрыш – 1) 1,30×0,69×0,55 м, 2) 0,94×0,8×0,65 м;
- батыс бұрыш – үшқырлы, биіктігі 0,97 м, қырлары 0,75 м, 0,77 м, 0,91 м.

Қалған қоршаулар шеңбер және сопақша пішінді келген. Пирамидальді кесененің ортасындағы қабір шұңқырының өлшемдері 4,8×3,8 м. Қабір шұңқырының бетінен 1 м тереңдікте жылқының тісі мен жілік сүйегі табылды. Тас жәшік Б-Ш бағыт бойынша бағдарланған, өлшемдері 1,96×0,95×1,1 м. Мүрдені жерлеу тәсілі – ингумация. Адамның сүйектері шашылған күйде табылды. Негізінен жілік қабырға, аяқ сүйектері табылды. Адамның бас сүйегі сақталмаған, тонау кезінде шығарып тастаған болуы мүмкін.

Ілеспе инвентардан қыш ыдыстың сынықтары, паста және қола моншақ-тар мен тесігі бар жыртқыш аңның тісі түріндегі әшекей, қабірдің батыс жағынан көлденең рельефті жолақтары бар алтын салпыншақтар, 1,5 орамды алтын самай сырға, қола сырға, спиральді басы бар білезік табылды. Сонымен бірге қазба барысында қорған қоршаудың сыртқы құрылысын ашу барысында әр жерлерден асықтар шашылып кездесті [2, 273–274].

№77 тас кесененің қазбасы әлі аяқталмағанымен, қазіргі зерттеу жұмыстарының нәтижесінде оның пішіні мен құрылысы анық болды. Мегалитті кесененің диаметрі 43 м жететін үйіндісі бар, биіктігі 2,3 м. Үйіндінің астында үш қоршау бар. Сыртқы қоршау алты бұрышты болып келген. Әрбір бұрышына мегалитті ірі тастар қойылған. Алты қырының ұзындықтары 11–13 м арасында. Сыртқы қоршаудың жалпақтығы 0,8–1,2 м, 6–7 қатар тастардан қаланған, биіктігі 0,60–0,70 м. Екі ішкі қоршау сопақша пішінге ие (екінші қоршаудың диаметрі 12 м, үшінші қоршаудың диаметрі 6 м) [1, 240; 2, 529].

2023 жылғы қазба жұмыстары нәтижесінде №26 қорған қоршаудың топырақ қабаты толық тазаланып зерттелді. Қорғанның орталық бөлігіне оңтүстіктен – солтүстікке қарай қалдырылған бровканы алу кезінде, орталық бөлігінен 55 см тереңдіктен анатомиялық күйін сақтаған адам сүйегі мен шашылған жылқы сүйектері табылды. Адам шалқасынан жатқызылып, басы солтүстік батысқа қаратылған. Бас сүйегі жоқ, басқа да сүйектері нашар сақталған. Жерленушімен бірге табылған заттардан тек қана адамның кеуде тұсынан қара түсті тас амулет табылды. Амулет ұзыншақ болып келген ұзындығы 6 см, ортасында тесігі бар. Қазіргі уақытта тас амулетті Новосибирск қаласына трассологиялық және басқа да сынама жасау үшін сараптамаға жіберілді. Қазба барысында толықтай бровканың орталық бөлігі алынып, ортаңғы тас шеңбердің іші толықтай ашылды. Қорған ортасын 2 метр тереңдікке дейін қазу барысында қабір құрылысының тастары анықталды. Қабір құрылысының беті үлкен жалпақ тастармен бірнеше қабат жабылғаны байқалады. Алайда батыс жақ шетінен тоналғандықтан тастары жүйесіз шашылып жатыр. Ал тас құрылыстың шығыс жағы жақсы сақталған, тастары бірнеше қатарды құрап ретпен қаланған.

Бірнеше қатар қаланған жалпақ тастар астынан ірі үлкен тастардан қырынан қойылған тас жәшікті қабір бар екені анықталды. Тас жәшіктің бетін үлкен екі таспен жапқан, олардың көлемі 1 м 20 см – 1 м 50 см. ұзынынан орналасу бағыты солтүстік-батыс, оңтүстік – шығыс. Тас жәшіктің ұзындығы 1 м 90 см, ені 1 м, тереңдігі 1 м 10 см.

Тас жәшіктің бетін жапқан тастың сындырылған жерінен тоналғандығын тағы бір дәлелдейтін қыш ыдыстың қабір сыртынан табылуы. Қабір сыртында кездескен қыш ыдыс бүтін болғанмен ортасынан шытынып сынған. Қыш ыдыс орташа көлемдегі күйдірілуі жақсы, өрнектері ернеуі мен иық тұсында салынған, ерте алакөл кезеңіне жатқызуға болады.

Тас жәшіктің ішінен тоналып кеткендіктен ешқандай адам сүйегі де шығарып салатын заттар кездеспеді. Тас жәшіктің оңтүстік-шығыс бұрышынан күйген ұсақ адам сүйектері шашылып табылды. Сонымен бірге адамның сүйегін қабір ішінде өртегенге ұқсайды. Өйткені тас жәшіктің ішіндегі оңтүстік-шығыс қабырғасында күйген оттың іздері анық байқалады.

Алдағы қазба маусымында екінші, үшінші тас шеңберлер аралығындағы бос кеңістік жерлерді зерттеуді жоспарлап отырмыз. Себебі ескерткіштің көлемінің өте үлкендігіне байланысты, бірнеше адамға арналған аталық бейіт болуы да мүмкін.

Ең сыртқы алты қырлы тас құрылыстың қабырғалары 8 қатарға дейін тастармен қаланған жерлері бар. Кейбір оңтүстік – оңтүстік – батыс бөліктерінің тастары нашар сақталған қабырғаларда екі үш қатар ғана сақталған. Алты қырлы тас құрылыстың әрбір бұрыштарына биіктігі 1 метр ден асатын ірі тастармен шегендеп бекіткен. Барлық сыртқы тастарды тазалап жуып қарау кезінде 20 тас қаландыда әртүрлі жануарлардың суреттері бар екені анықталды. Әсіресе тас қаландыда салынған суреттер ішінде жылқы суреттері көптеп салынған. Жиырма суретті композицияның ішінде екі түйенің бейнесі, екі адамның бейнесі, үш жыртқыш аңның бейнесі, төрт символикалық белгі және 23 жылқы бейнесі салынған.

Ескерткіштер сыртында әртүрлі суреттерді бейнелеу Қазақстан жерінде көп кездеспейтіндігі және уақыты жағынан да ерте ескерткіш екенін біздің зерттеулеріміз көрсетіп отыр. Ескерткіш жасын анықтау үшін ескерткіштен табылған сүйек заттарға Жапонияның Цукуба қаласындағы, Цукуба университетінің ғалымы Itahashi Yu радикарбонды анализ жасау нәтижесінде ескерткіштің жасы біздің дәуірімізге дейінгі XIX ғасырға яғни, осыдан 4 мың жыл бұрын салынғандығы анықталды.

Қырықүңгір ескерткішіндегі №25, №77 ескерткіштердің архитектуралық құрылымы жағынан да Қазақстан жерінде баламасы аз өте күрделі құрылыс деп айта аламыз. Қазақстан жерінде уақыты жағынан кейінгі қола дәуіріне жататын жоғары айтылған Қаражартас ескерткіші Қырықүңгір ескерткішіндегі №25 қорғанға құрылысы, архитектурасы өте ұқсас болып келеді.

Құрылым 32 нысаннан тұратын қорым беғазы-дәндібай мәдениетінің жарқын ескерткіштерінің бірі болып табылады. Пирамидалы-сатылы үлкен тас кесене ескерткіштің орталық бөлігінде орналасқан. Қалған қатардағы қарапайым адамдардың кішкентай жәшікті қоршау түріндегі жерлеу орындары үлкен кесенені айнала қоршай орналасқан.

Зерттеу жұмыстары кезінде құрылыстың әр жерінен көптеген соңғы қола дәуіріне тән қыш ыдыстың бөліктері, қоладан құйылған жебе ұшы мен алтын сақина шыққан. Қаражартас ескерткішіне жасалған радиокөміртекті зерттеу нәтижесінде, бұл ескерткіштің жасы біздің дәуірімізге дейінгі XVI/XV-XIV ғасырларға жататындығы анықталды.

Қаражартас кесенесі көлемі жағынан бүгінгі таңдағы беғазы-дәндібай мәдениетінің элиталы тас жерлеу құрылыстарының бірі [4, 103].

Қырықүңгір ескерткіші мен Қаражартас ескерткіші географиялық жағынан өте жақын орналасқан ескерткіштер. Ескерткіштердің орналасуы турасынан есептегенде 150 шақырым қашықтықта орналасқан. Осыған қарап Қырықүңгір ескерткіші бірінші салынып, осы ескерткішті салған тайпа ұрпақтарының миграциясы нәтижесінде Қаражартас ескерткіші салынған деп есептейміз. Мал басының өсуі үй маңындағы бақташылықтан малды алысырақ көшіп-қонып бағу әдісіне яғни көшуге мәжбүрлеген. Осы уақытқа дейін архитектуралық құрылымдар Беғазы-Дәндібай мәдениетінің ескерткіштерімен шектелген болса, біздің зерттеулеріміздің негізінде ескерткіштертің мерзімі 5-6 ғасырға ары қарай жылжытты. Қазіргі таңда бұл ескерткіштерді әлі де терең зерттеудің маңызы бар, тек қана ішкі құндылығына емес архитектурасына да үлкен мән беру керек.

Қола дәуірінде салынған бұл жерлеу орындары, сол кезеңдегі тірілер үйімен өлілер үйінің сипаты сияқты. Әр кезеңде өмір сүрген халықтар тірі кезінде тіршілік етіп тұрған үйлеріне о дүниеге аттанған сәтінде жерленетін, мәңгілік мекен ететін үйлерін де ұқсатып салған болуы керек. Қола дәуірінде адам өз үйжайын жер астынан шығарып, жер үстіне мықты тас үйжайлар сала бастады. Дәл осындай сипатта жерлеу орындарыда салынған.

Зәулім жерлеу ескерткіштерін салу тек орасан зор билікке, мәртебеге және байлыққа ие ірі тайпа көсемдері ғана көтере алатындай болған. Ірі мегалиттік құрылыстар салу мен жылқы культінің маңызды орында болуы, орта қола кезеңіндегі әлеуметтік жіктелістің болғандығының дәлелі. Қырықүңгір кешенінде зерттеу жұмыстары алдағы уақытта да орын алады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Үмітқалиев Ұ.Ұ., Айтбаев А.Б., Эшбекова Г.У. Шыңғыстаудағы Қырықкүңгір қорымында жүргізілген археологиялық қазба жұмыстары // Л.Н. Гумилев ат. ЕҰУ Хабаршысы, Астана, 2015, №5 (108), Б. 308–313.
2. Үмітқалиев Ұ.Ұ.1, Нығманбекова Қ.М. Шыңғыстаудағы қола дәуірінің элитарлы жерлеу құрылыстары. - Астана, 2021. – 324 б.
3. Үмітқалиев Ұ.Ұ. Абай және оның заманы тарихи-этнографиялық мұра. - Астана: Фолиант баспасы, 2023, Б. 5-11.
4. Кукушкин И.А., Дмитриев Е.А., Кукушкин А.И. Каражаргас - новый социально-стратифицированный некрополь бегазы-дандыбаевской культуры (предварительные результаты исследований) // Археологические вест, 2018, Вып. 24, С. 102–110.

УДК 902

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МАВЗОЛЕЕВ XIX-XX в ТЕНГИЗ-КОРГАЛЖЫНСКОМ РЕГИОНЕ С МАВЗОЛЕЯМИ ЗОЛОТОЙ ОРДЫ

Марциоха Виктор Григорьевич

vitya.martsiokha@mail.ru

студент 4 курса, ЕНУ им. Л.Н. Гумилёва

Научный руководитель – Т.Брынза

В данной работе предпринята попытка сопоставить сохранившиеся сырцовые мавзолеи нового времени на территории Тенгиз-Коргалжынском региона (ТКР) в Казахстане и некоторые Золотоордынские мавзолеи. Было сопоставлено 4 мавзолея, два времен Золотой орды, и два мавзолея нового времени с ТКР.

Сырцовые мавзолеи являются значимыми памятниками казахской культовой архитектуры, отличающимися использованием кирпича-сырца, что обуславливает их ограниченный ресурс долговечности. Большинство из них, дошедших до наших дней, были построены в XIX–XX веках и уже находятся в состоянии упадка. Архитектурные традиции этих монументальных надмогильных сооружений напрямую связаны как с исламской архитектурой, распространенной от регионов Малой Азии до Средней Азии, так и с уникальными степными архитектурными традициями строительства поминально-погребальных комплексов.

На территории Золотой Орды существовало множество разнообразных типов мавзолеев: с кубическим основанием, башенные, пирамидальные и другие, различающиеся по материалу строительства. Традиция использования камня отражает армяно-малоазиатские влияния, тогда как строительство из кирпича связано с среднеазиатскими традициями. В контексте Казахстана особенно примечательна традиция строительства из кирпича, где обожженный кирпич был характерен для мавзолеев времен Золотой Орды, а сырцовый кирпич, или не обожженный, стал особенностью казахского зодчества.

Для подтверждения связи золотоордынских архитектурных традиций с архитектурой казахов был проведен сравнительный анализ архитектурных форм мавзолеев. Этот анализ помогает выявить продолжение и адаптацию золотоордынских строительных традиций в казахской архитектуре, подчеркивая взаимосвязь культурных и исторических контекстов в развитии региональной архитектуры [1, 44-76].

Для подтверждения мысли о том, что золотоордынские традиции прослеживаются в архитектуре казахов, мы провели сравнительный анализ архитектурных форм мавзолеев.

Чёрная палата находится в Болгаре, Татарстан. Это многоярусный мавзолей, имеющий входы с четырех сторон [2, 448]. Сходства с мавзолеем Баршынгиль заключаются в общей концепции сооружений: квадратное основание, и барабан с окнами служащий основанием купола. В остальном сходств друг с другом у них нет, что вполне объяснимо, так как